

Олена РУКАВЕЦЬ,
вчителька початкових класів;
Альона ОСТАПЕНКО,
вихователь групи продовженого дня
(Лисянський НВК "ЗОШ I–III ст. № 1 – гімназія"
смт Лисянки Черкаської обл.)

Лелека – птах мого дитинства (Година спілкування)

М е т а. Розповісти учням про красивих і вірних птахів – лелек, про важливість належного догляду за ними; розвивати вміння аналізувати та узагальнювати; виховувати вміння піклуватися про птахів.

О б л а д н а н н я: презентація *Pover Point*, ілюстрації, гілочки для гнізда, фонограми пісень.

(1 слайд – назва години спілкування. 2 слайд – пісня).

Лунає пісня "Лелеки".

1. Дівчинкою бігала в поле далеко,
Жовтіла осіння трава,
Пливли наді мною за обрій лелеки,
А вслід їм летіли слова:
Лелеки, лелеки, лелеки,
Вертайтесь назад.
2. Золочені верби, стежина лугами,
Де горами ніч огорта,
Птахи білокрилі спливали над нами,
А вслід їм летіли слова:
Лелеки, лелеки, лелеки,
Вертайтесь назад.

В ч и т е л ь. Які гарні слова! А ми з вами звернемося до красивих, добрих людей, до дідуся та бабусі, які повідають нам сьогодні багато чого нового і цікавого.

(3 слайд – наші гості).

Б а б у с я. Яку гарну пісню ви слухали. Мабуть, кожен з вас, діточки, бачив політ лелеки. Красивий цей птах. Скільки в ньому гордості і величі. І коли він у небі, і коли ходить по ріллі чи на болоті, озираючись довкола, мов той поважний господар. Здавна існує дружба людини з цим птахом. А це тому, що вірить цей красень, що ніколи людина його не скривдить. І недарма кажуть: "У хаті, на якій поселиться лелечина пара, пануватимуть добро і злагода".

Споконвіку вважали великим злочином скинути лелечине гніздо, або вбити птаха. Не було тому прощення.

"За вбитого птаха Бог відбирає дитину", говорить народне повір'я. Прикро, що цих красенів все менше стає в нашому краї. Нині білий лелека, як і його родич – чорний, занесені до Червоної книги України. А це тому, що осушили болота, забруднили річки, струмки, поля.

– Хочете, я покличу свого старого, хай він навчить вас майструвати гніздо для лелек?

(4 слайд – будівництво гнізда).

Д і д у с ь. Найкраще місце – на околиці села, але обов'язково там, де живуть люди. До води повино бути не більше, ніж 3–4 км. Гніздо влаштовують на висоті 4–10 м і вибирають так, щоб не заважали антени, дроти, високі дерева, стовпи. Для гнізда згодиться колесо для воза, велосипеда, міцний обруч. Можна зробити дощаний поміст, чи з міцних гілок трикутник. Зверху накидайте очерету, хмизу, тонких гілочок верболозу. Трохи покропіть гашеним вапном. А навесні до вас з Південної Африки прилетять білі лелеки. Самка відкладе 3–5 великих білих яєць і будуть удвох із самцем по черзі висиджувати протягом 30 днів. А коли з'являться пташенята, мама і тато 70 днів годуватимуть їх жабами, ящірками, вужами, гадюками, комахами. З'їдає один виводок до 150 кг. З якими стараннями і любов'ю виховують своє потомство ці птахи. Недаремно кажуть, що дітей приносять лелеки. Про це і пісню народ склав.

Запрягає ратай воли
Сиві, половії,
Виїжджає орять в поле
Ниви веснянії.
Оре з рання до вечора,
Вже й кончає ниву,
Йому бузько на борозну
Дитиночку кинув.
– Ой Антоне, славний бузьку,
Де ж ти взяв дитину,

Ой чога ж бо ти для мене
На борозну кинув?

У ч е н и ц я. А мене мама навчила коліскової.

Ой, ходила журавочка
Та й по комишу,
А я свою дитиночку
Та й заколишу:
Ой, люлі, люлі...

Б а б у с я. Люди за повадками лелек передбачали, якою буде погода, врожай. Вважають, якщо лелеки запізняються з вильотом у вирій, то зима буде без лютих морозів. Якщо ж птахи поспіхом вирушать – чекай сувору зиму. Кажуть: "Прилетіли лелеки – весну принесли здалеку".

Птахи живуть близько 20 років і щороку прилітають на Батьківщину. Летять вони зі швидкістю – 150 км/год, а коли повертаються до рідного краю – вдвічі швидше. За цей час птахи долають 20–25 тис. км.

Послухайте вірш, який написав *Дмитро Павличук*.

З далекого краю
Лелеки летіли,
Та в одного лелеченьки
Крилонька зомліли.
– Висушила силу
Чужина проклята,
Візьміть мене, лелеченьки,
На свої крилята.
Ніч накрила очі
Мені молодому,
Несіть мене, лелеченьки,
Мертвого додому.

Б а б у с я. А пам'ятаєш, старий, як ти підбрав пораненого лелеку. Розкажи онукам, як ти його доглядав.

(5 слайд – поранений лелека).

Д і д у с ь. Спочатку я показав птаха ветеринару. Він змастив рану зеленкою, на зламане крило наклав шини. А я щодня приносив жабенят, рибок, нарізане м'ясо, чорний хліб. Птах швидко здружився з Мурчиком. І ось наш бузько видужав. Почув наш чорнокрилець стукіт дзьобів своїх родичів, знявся в небо, покружляв над хатою і полетів.

(6 слайд – гра "Лелека").

У ч е н и ц я. Не сумуйте, дідусю, добре діло ви зробили. Давайте краще пограємось у гру.

Діти лічилкою обирають лелеку.

Ой, лелеко довгоногий,
Покажи ти нам дорогу,
Заблукали ми без мами,
Не знайдемо дороги самі.
Тупни правою ногою, потім лівою,
Потім обома ногами, так і прийдемо до мами.

Гра "Лелека".

Діти стають у коло, співають. "Лелека" із зав'язаними очима всередині.

– Лелеко, лелеко, коли ти злетиш в небо? (3 рази).

Зупиняючись, виходить один гравець і говорить: "Лелеко, лелеко, відгадай, хто тебе випустить у небо?" (Якщо відгадає за голосом, той хто говорив стає "лелекою").

У ч е н ь. Дякуємо дуже Вам, дідусю і бабусю, за вашу цікаву розповідь. А ми хочемо Вам подарувати смішинки, які зібрали у старших людей нашого села.

* * *

Дяк-учитель запитує учня:

– Назви, Миколо, чотириногих тварин.
– Кінь, корова, коза.
– А ще?
– Дві лелеки.
– Ну і звір.

* * *

Вчитель запитує учня:

– Які птахи живуть у лісі?
– В лісі живуть: дятел, синиця, журавель, лелека, Баба-Яга, – відповів Івасик.

У ч е н и ц я. Мій дідусь таке розповідав: "Давним-давно був у нашому краю страшний випадок: прилетіли лелеки, а весни не прихопили, мокрий сніг посковував їм крила, а вночі ще й мороз вдарив. Бідні птахи безпомічно ходили городами, просячи в людей порятунку. І задзвонили дзвони. Всі люди зібралися на раду й вирішили відловити буслів та перетримати їх до тепла. І врятували".

У ч е н ь. Мені бабуся розповідала таку легенду: "У далеку давнину бог Перун відправив на землю людину, дав їй лантух, наказавши, щоб віднесла далеко в ліс, не розв'язуючи мішка. Але людині стало цікаво, що ж там є. І тільки розв'язала мішок, як на всі боки повисакували вужі, жаби, миші, змії.

І тоді розгніваний Перун наказав: "Я перетворю тебе на птаха і будеш ним доти, доки не позбираєш усіх". Ходить тепер нашими полями, болотами, вилловлюючи зміїне кодро, людина в подібі бусла".

В ч и т е л ь. Послухайте вірш *М.Познанської "Лелеки"*.

Ходять лелеки по лузі,
Ходять лелеки у тузі:
Завтра у вирій далеки
Будуть летіти лелеки.

Шкода їм кидати літо
В рідному краї, а треба,
Треба у вирій летіти:
Он уже осінь у небі.

Ой, уже осінь усюди
Сіє туманами мжичку!
Скоро вже холодно буде:
Жаби ховаються в річку.

Завтра ранесенько-рано,
Сонце лиш сходити стане,
В сизім осіннім тумані
Клекіт лелечий розтане.

Інсценізування твору Г. Тютюнника "Бушля".

(7 слайд – інсценізування твору Г. Тютюнника "Бушля").

Одного разу, коли Арсен, як завжди, рибалив біля своєї верби, припустив дощ. Вода в річці зробилася сірою та непривітною. Перестало виспівувати й вицохкувати птаство всяк на свій лад, лише дятел стукотів десь недалечко по корі всохлого дерева. Не клювало, бо в дощ риба залягає на дні й спить. Арсен прикрив голову та плечі лантухом, який завжди носив з собою про дощ, і дивився на воду. По ній густо витанцьовували дощові спичаки й здіймалися великі прозорі бульбахи. Дивився, дивився Арсен на той танок дощу по річці та незчувся, коли й заснув.

А тут летіла бушля – велика довгонога і довгошия птаха, що любить ховатися попід очеретом та лепешкою й вичікувати, доки мимо пливатиме рибинка: то вже вона її неодмінно вхопить своїм

зубатим дзьобом. Покружляла бушля над Арсеном, а він і не зворухнеться, бо спить, — подумала, напевне, що то пень, та й сіла просто йому на голову. Сіла, учепилась кігтями в лантушину й теж задрімала під дощем.

Довгенько так вони сиділи обоє: Арсен у човні, бушля — на Арсенові.

От уже й сонце крізь хмари проглянуло, і дощик усух, і птахи знову заспівали, а вони сплять — розморило на дощ обох.

Першою прокинулася бушля. Кліпнула очима, звелася на ноги і... збудила Арсена. Хотів був старий підняти голову — несила, важке щось тисне її вниз. Тільки ворухнув рукою, щоб помацати, що воно за диво, а бушля як закричить :

К-а-а-й... — мов людина.

Ударила крильми діда по вухах, раз і вдруге — не зніметься, бо кігті в лантушині заплуталися. Аж похолов од страху Арсен. Та й собі в крик:

— Рят-у-йте-ж-бо-що-воно-за-лиха-година! Бушля кричить, і Арсен кричить. А доквіл, ні в лісі, ні на річці, ані лялечки, тільки луна котиться.

Нарешті бушля таки злетіла, хоч і подряпала кігтями дідову голову. Побачивши птаха, що метнулася від нього понад водою, Арсен отямився, поторкав руками здряпану голову й сказав:

— Я тобі пеньок, чи що? — І заходився мотати вудки.

А дома не втримався, розказав бабі про свою пригоду з бушлею. Посміялися вдвох та й годі. І, може, пригоду цю й забули б, якби Арсениха не переповіла її сусідці, а сусідка — своїй сусідці... Доки все село взнало...

Тепер, як іде Арсен вудити, рибалки гукають йому з-під круч:

— Поспішайте, діду, поспішайте, бо ондечки над вашою вербою вже бушля кружляє — Жде!

— Ану ж, діду, розкажіть, як ви з бушлею кричали!..

Арсен і не сердиться. Усміхнеться хіба та й скаже:

— Отак і кричали: вона по-своєму, а я по-своєму.

Відтоді й по сей день Арсена звать у селі не інакше, як Бушля.

В ч и т е л ь. Легенди легендами, та в них з особливою ніжністю оспівували благородність цих добрих людських сусідів. А як ще називають лелек? (*Відповіді дітей*).

У ч е н и ц я. Лелека, бусол, черногуз —

Які веселі імена.

Лиш їх назви — набухне буз

І розбрунжується земля.

У ч е н ь. Ой ви, лелеки, бусоли!

Де ви літали, де були?

Забрали хмари восени —

Весною сонце принесли!

В ч и т е л ь. В Україні — лелека, бусол, черногуз, гайстер. В Білорусії — бусько, батяк, баган, боцяк.

В Стародавній Греції лелека вважався символом сімейної вірності, батькової ласки. Побутувало повір'я, ніби молоді птахи вискубували з себе пір'я, щоб зігріти своїх слабких батьків.

У Німеччині білих лелек наділяли надприродними силами. За довгий червоний ніс його вважали родичем бога грому. Звідси походить повір'я: В дім, де оселився лелека, ніколи не влучить блискавка.

В Україні існує легенда, як лелеки підпалили захопленний монголо-татарами Київ. Завойовники згоріли геть усі. Але у лелек залишилися чорні, ніби обгорілі крила.

В Україні співають веснянок:

Чорногузе-дядьку, зроби мені хатку,
І ставок, млинок, і цибулі грядку.

Д і д у с ь. Притомилися, малята? Вмошуйтеся зручніше, вийму я загадочку і покладу її на лавочку...

Дивна птаха чорно-біла,
у гніздо на хату сіла,
дивним дзьобом знай гуркоче,
ніби, щось сказати хоче.
— Де ж це ти була?
— Далеко.
— А зовуть тебе?
— Лелека.

Б а б у с я. Відлітають за моря, у краї далекі,
На будинках гнізда в'ють.
Звуть же їх.... (л е л е к и).

(8 слайд — малювання лелеки).

В ч и т е л ь. Адавайте попрацюємо — і лелеку намалюємо.

Лунає спокійна музика, діти малюють лелеку.

Лелечина вірність була і є своєрідним символом любові до рідної землі, на якій ти виріс і яка дала тобі силу і розум на добро. Лелека на рушнику дарує родині немовлятко, приносить на своїх крилах голубизну неба і сяйво радісних доріг. Тож хай вічно живе поетична легенда, згідно з якою кожній оселі лелека дарує щастя.

(9 слайд — пісня "Лелека").

Лунає пісня "Лелека" (Слова: Надія Козак. Музика: Василь Дунець).

Лелеко, лелеко,
Блукаєш по світу...
Невже з України
Втікаєш од вітру.
А чи від морозу,
Щоб крильця зігріти?
Чи пару шукаєш
В заморському літі?
П р и с п і в:
Я боюсь холодних
Ранків у тумані,
І давно шукаю
Вірності в коханні.
У чужому небі,
У неріднім краю
Може чиясь доля
Мою виглядає...

Лелеко, лелеко,
Дай крилам спочити,
А серце підкаже,
Що маєш робити.
У вирію сонце
Нешире, я знаю...
І хоч обігріє,
Та ласки не має...

П р и с п і в.
Лелеко, лелеко,
Душа тугу має —
Сумна яворина
Без тебе всихає...
А доля чекає
В гаю молодому...
Вертайся, лелеко,
До рідного дому... } 2 рази

